

Kıraat Vecihlerinin Dilbilimsel Tefsire Etkisi

(Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Ziyâd b.
Abdillâh el-Absî el-Ferrâ' Örneđi)

Yazar

Faima İsrailova

Editör

Zeynep Nermin Aksakal

ISBN: 978-625-7305-39-6

1. Baskı

Ađustos, 2021 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 405

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Ođuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	8
ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DİLBİLİMSEL TEFSİR.....	19
1.1. Tanımı ve Gelişimi.....	19
1.2. Dilbilimsel Tefsir ile İlgili Eserler.....	23
1.2.1. Garîbü'l-Kur'ân.....	23
1.2.2. Meâni'l-Kur'ân-İ'râbü'l-Kur'ân.....	25
1.2.3. Vücûh ve Nezâir.....	26
1.3. Kur'an'ın Anlaşılmasında Dilbilimsel Tefsir'in Rolü.....	28
2. KIRAAT İLMİ.....	33
2.1.1. Tanımı ve Gelişimi.....	33
2.1.2. Kıraat İmamları.....	37
2.2. Kıraat Çeşitleri.....	40
2.2.1. Sahih Kıraat.....	40
2.2.2. Mütevatir Kıraat.....	41
2.2.3. Şaz Kıraat.....	42
2.2.4. Mevzu Kıraat.....	42
2.3. Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü.....	42

3. FERRA'NIN HAYATI VE ESERLERİ	50
3.1. Hayatı ve İlmi Kişiliği.....	50
3.2. Eserleri.....	52
3.2.1. Meânî'l-Kur'ân.....	52
3.2.2. el-Müzekker Ve'l-Müennes.....	55
3.2.3. Eyyâm ve'l-Leyâlî (ve'ş-Şuhûr).....	56
3.2.4. Behâ (el-Behî).....	56
3.2.5. Hudûd (Hudûdü'n-Nahv).....	57
3.3. Ferra-Kıraat İlişkisi.....	58
3.3.1. Kıraatlerin Nakil Yöntemi.....	58
3.3.2. İcmâ (çoğunluk) Olgusu.....	59
3.3.3. Karî ve Raviler.....	60

İKİNCİ BÖLÜM

1. SARF KURALLARI AÇISINDAN KIRAAT VECİHLERİ	63
1.1. İsimler ile Alakalı Kıraat Vecihleri.....	63
1.1.1. İsm-i Fâil ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	64
1.1.2. Mastar ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	66
1.1.3. Zamir ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	68
1.1.4. İsm-in Müfred - Cemi' Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	69
1.1.5. İsm-in Farklı Siygalarda Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	71
1.2. Fiiller ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	72
1.2.1. Fiilin Müzekker-Müennes Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	72

1.2.2. Fiilin Mâlum ve Meçûl Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	73
1.2.3. Fiilin Farklı Kalıplarda Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	74
1.2.4. Fiilin Zamanının Değişmesi ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	75
1.2.5. Kelimelerin Fiil ve İsim Kalıplarıyla Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	76
1.3. Harf/Edat.....	78
1.3.1. Bir Harfin Yerine Bir Başka Harfin Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	78
1.3.2. Harf İlavesi ve Hazf-İsbat Durumlar ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	79
2. NAHİV AÇISINDAN KIRAAT VECİHLER	81
2.1. Kelimelerin İrabı ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	81
2.2. Haber ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	84
2.3. Atf ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	88
2.4. Sıfat ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	91
2.5. Edat ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	93
2.6. Failin-Mef'ul'ün Değişmesi ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	97
2.7. Kelimenin İskeletinin Değişmesi ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	100
3. LEHÇE FARKLILIKLARI AÇISINDAN KIRAAT VECİHLERİ	103
3.1. Harf veya Hareke ile ilgili Lehçe Farklılıkları ve Kıraat İlişkisi.....	103
3.2. Seslerin Birbirlerine Etkileri ile İlgili Lehçe Farklılıkları ve Kıraat İlişkisi.....	105

3.3. Fiiller ile İlgili Lehçe Farklılıkları ve Kıraat İlişkisi.....	107
3.4. İsimler ile İlgili Lehçe Farklılıkları ve Kıraat İlişkisi.....	110
3.5. Nahiv ile İlgili Lehçe Farklılıkları ve Kıraat İlişkisi.....	113
4. ANLAM AÇISINDAN KIRAAT VECİHLERİ.....	115
4.1. Ayet Anlamının Açıklaması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	115
4.2. Ayet Anlamının Genişletilmesi ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	118
4.3. Ayet Anlamının Kapalılığının Gidermesi ile İlgili Kıraat Vecihleri.....	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. FERRÂ'NIN KIRAATE YAKLAŞIMI.....	127
1.1. Kıraatlere Rivayetler Açısından Yaklaşımı.....	127
1.2. Kıraatlere Mushaf Hattı Açısından Yaklaşımı.....	131
1.3. Kıraatlere Arap Dili Açısından Yaklaşımı.....	134
1.4. Kıraatlere Anlam Açısından Yaklaşımı.....	139
2. FERRÂ'NIN KIRAAT DEĞERLENDİRMELERİNDE KULLANDIĞI YÖNTEM.....	143
2.1. Ayetle İstişhâd.....	145
2.2. Sahabe Kıraatlerle İstişhâd.....	146
2.3. Gramerle İstişhâd.....	148
2.4. Deyimlerle İstişhâd.....	149
2.5. Lehçelere İstişhâd.....	152

2.6. Şiirle İstişhâd.....	154
2.7. İsti'mâle ile İstişhâd.....	157
2.8. Manaya Başvurma.....	159
2.9. Takdim-Tehir Üslubunu Kullanma.....	162
2.10. Hazf Uslûbu Kullanma.....	164
2.11. İtikadî Duyarlılık.....	166
SONUÇ	169
KAYNAKÇA	173

KISALTMALAR

- Bkz. : Bakınız
Der. : Derleyen
Çev. : Çeviren
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hz. : Hazreti
İ. A. : İslam Ansiklopedisi
md. : Madde
Nşr : Neşreden
s. : Sayfa
s.a.v. : Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
Thk. : Tahkik eden
Trc. : Tercüme eden
ts. : Tarihsiz
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
y.y. : Yayın yeri yok

ÖNSÖZ

Kıraat ilmi, Kur'an-ı Kerim'in okunma keyfiyetini temel edinen önemli ilimlerinden biridir. İlahi mesajın beşeri-yete doğru bir şekilde ulaştırmanın yolu da şüphesizdir ki Kur'an-ı Kerim'in doğru okunması ve doğru açıklanması ile mümkün olabilmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim geçmişten günümüze kadar kendisine Doğu'dan Batı'ya birçok ilmi çabanın yöneldiği vazgeçilmez çalışma alanlarından biri olma niteliğini muhafaza etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in okunma keyfiyetini inceleyen Kıraat ilminin temel amacı ise sahih kıraatlerin sahih olmayan-
dan ayırmak, kıraatlerin doğru bir şekilde aktarmasını sağlamak ve harflerin mahreçlerine riayet edilerek doğru bir şekilde tilaveti sağlamaktır. Kur'an-ı Kerim'in okunuşu ile ilgili vecihleri ve bunların kimlerden nakledildiğini bilmekte Kıraat ilminin konusudur. Kıraat ilmi, senedleri Hz. Peygamber'e (s.a.v) ulaşmak üzere, kıraat imamlarından gelen mütevatir ve sahih nakillere dayanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in doğru bir şekilde açıklanması ya da anlaşılması konusunda Kıraat ilminin önemli katkıları söz konusudur. Kıraat vecihleri, bazen ayetlerde anlam zenginliği, bazen ise farklı anlamlar kazandırabildiği için Tefsir ilmi ile de alakalıdır. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'i anlamak için müfessirler kıraat vecihlerinden bağımsız hareket etmemişlerdir. Kıraat tevcihini yaparlarken de özellikle Arap dili ilişkisini tefsirlerinde açıklamışlardır.

Çalışmamızda, telif ettiği eseriyle dilbilimsel tefsirler arasında önemli bir yere sahip olan Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdillâh b. Mansur el-Ferrâ'nın "*Tefsîru Müşkili l'rabi'l-Kur'an*" diye isimlendirdiği "*Me'ani'l-Kur'an*" adlı eserinde kıraat olgusunu ortaya konulması hedeflenmektedir. Çünkü o Kıraat ilmine dair tedvin ve telif sürecinin henüz tam anlamıyla başlanmadığı bir dönemde yaşamış ve ayetlerin dilbilimsel yönden önem arzeden çalışmaları yapmıştır. Bundan dolayı da Arap grameri Ferrâ'nın kıraatlerle ilgili fikirlerini etkilemiştir diyebiliriz, çünkü o klasik kıraat öğretisinde kıraatin sahilliğini tespit noktasında esas alınan Arap gramerine, Osman Mushafı'na, cumhurun görüşüne ve Abdullah b. Mes'ud kıraatine uygunluğu ölçütleri dikkate almıştır. Ferrâ kıraatleri tercih konusunda önem verme derecesini dikkate alarak verdiğimiz bu ölçütlerden başka, bazen kıraatleri tercihinde Kur'an-ı Kerim'in üslup bütünlüğüne uygunluğunu, bazen herhangi bir gerekçe göstermeden tercih ettiği, bazen de bu tercihlerinde nadiren de olsa itikâdî kaygılarla hareket ettiği de görülebilmektedir.

Dilbilimsel tefsirler Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasını hedefleyen tefsir ilminin ilk örneklerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda müellifler hem kırâatler arasındaki anlam ilişkilerine değinmişler hem de anlam arasındaki farklılığa veya uyuma temas etmişlerdir. Fakat anlam faktörünün kırâat tercih ve eleştirilerinde etkin bir faktör olduğunu da söylemeyiz. Zira bu eserlerde anlamları aynı olan kırâatlerle ilgili değerlendirmeler ile muhtelif anlamlara gelen kırâatler hakkında yapılan değerlendirmeler arasında da farklılık gözlenmektedir.

Kırâatler ilmi bir bakış açısıyla incelenmeye dilbilimsel tefsirlerde başladığından dolayı gerek dilbilim ve gerek-

se tefsir ilmi açısından bir kaynak olarak görülmektedir. Kırâatlerin farklı ilmî alanlarda da tartışılmasında ve ilmî disiplinlerin sahip olduğu bakış açısıyla değerlendirmeye tabi tutulmasında bir sakınca söz konusu değildir. Kur'an-ı Kerim'in okunuş özelliklerini yansıtan kırâatler, nasıl Arap dili açısından en iyi konumda olan tercih edilmişse aynı şekilde kırâatler tefsir ilminin verilerine göre de incelenmiş ve mana açısından kimi kırâatler eleştirilirken kimileri de tercihe şayan bulunmuştur.